

Гоце Смилевски - „Сестрата на Зигмунд Фройд“

Една старица лежеше в мрака на стаята и със затворени очи се връщаше към най-ранните си спомени. Там намери три спомена: от времето, когато за нея много неща на света нямаха име, едно момче ѝ подаде остър предмет и каза „Нож“; от времето, когато все още вярваше в приказки, един глас ѝ нашепна за птица, която с клюн разкъсва гърдите си и през тях се открива сърцето; от времето, когато докосванията ѝ казваха повече от думите, една ръка се приближи до нейното лице и погали с ябълка страните ѝ. Това момче от нейните спомени, което я гали с ябълка, което ѝ нашепва приказка, което ѝ подава нож, е брат ѝ Зигмунд. Старицата, която си припомня, съм аз, Адолфина Фройд.

– Адолфина – чу се в мрака на стаята. – Спиш ли?

– Будна съм – казах.

До мен на кревата лежеше сестра ми Паулина.

– Колко е часът?

– Навярно около полунощ.

Всяка нощ сестра ми се будеше и винаги с едни и същи думи започваше един и същ разказ.

– Това е краят на Европа.

– Много пъти е идвал краят на Европа.

– Ще ни избият като кучета.

– Зная – казах.

– И не те е страх?

Мълчах.

– Така беше в Берлин през 1933 година – продължи Паулина.

Аз повече не се опитвах да прекъсна това, което вече ми бе разказвала много пъти.

– Щом Националсоциалистическата партия и Адолф Хитлер дойдоха на власт, младежта започна да марширува по улиците под такта на военна музика. Както сега маршируват тук.

На сградите се развяваха знамена с пречупен кръст. Както сега се веят тук. От радиоапаратите и от обявленията, разлепени из парковете и по площадите, се чуваше гласът на Фюрера. Както сега се чува тук. Обещаваше една нова Германия, една по-добра Германия, една чиста Германия.

Беше 1938-а, а три години преди това моите сестри, Паулина и Мария, напуснаха Берлин и се върнаха да живеят в дома, от който заминаха, когато се омъжиха. Паулина вече бе почти сляпа и някой трябваше да е постоянно край нея, та затова спеше на леглото на родителите ни, а Мария и аз се сменяхме до нея. Сменяхме се, защото Паулина се будеше всяка нощ и Мария или аз, която от нас двете бе с нея в стаята, не можехме да спим.

– И тук ще бъде същото – продължаваше сестра ми. – А знаеш как беше там.

– Знам – казах сънливо. – Казвала си ми.

– Казвала съм ти. Униформени нападаха вечер еврейските домове, чупеха всичко около себе си, удряха ни и викаха да се махаме. Всички, които не мислеха като Фюрера и се осмеляваха да изразят своите възгледи, внезапно изчезваха безследно. Говореше се, че противниците на идеите, според които трябваше да бъде изградена нова Германия, ги отвеждат в лагери и ги принуждават да вършат тежка физическа работа. Там били измъчвани и избивани. Така ще бъде и тук, вярвай ми.

Вярвах ѝ, но все пак мълчах, защото всяка моя дума я подтикваше да говори още повече.

Няколко седмици преди това немски военни части навлязоха в Австрия и установиха нова власт.

Усещайки опасността, брат ни Александър избяга със семейството си в Швейцария. След ден границите бяха затворени, а всеки, който искаше да напусне Австрия, трябваше да се обърне към току-що открития Център за издаване на изходни визи. Хиляди хора подаваха молби, но само малцина получаваха разрешение да напуснат страната.

– Щом не разрешават да напуснем страната свободно, значи, имат някакъв план за нас – каза Паулина.

Аз мълчах.

– Първо ще ни отведат, а след това ще пълнят дупки с нас.

Няколко дни преди това в дома на сестра ни Роза бяха влизали униформени лица и й показали документ, в който пишело, че жилището и всички вещи в него се отнемат.

– Сега на леглата, в които спяха моите деца, спят някакви офицери – каза Роза в онзи следобед, когато се премести у дома, където живеехме Паулина, Мария и аз.

Дойде с няколко снимки и малко дрехи. И така, сега ние – четирите сестри, живеехме заедно, както някога, в един дом.

– Чуваш ли ме? С нас ще пълнят дупки – каза Паулина по-силно.

– Всяка нощ ми казваш същото – отвърнах.

– И въпреки това не правиш нищо.

– А какво бих могла да направя?

– Можеш да отидеш при Зигмунд и да го убедиш да извади изходни визи за нас четирите.

– И къде ще отидем след това?

– В Ню Йорк – рече Паулина. В Ню Йорк живееше дъщеря й. – Знаеш, че Беатрис ще се погрижи за нас.

Когато се събудихме на другия ден, вече бе пладне. Хванах Паулина под ръка и излязохме да се поразходим. Докато вървахме по тротоара, видях как по улицата преминават няколко камиона. Спряха, от тях скочиха войници и ни наблъскаха в един от камионите. Той бе претъпкан с изплашени хора.

– Водят ни към смъртта – рече сестра ми.

– Не, водим ви в увеселителен парк, за да танцуваме с вас – изсмя се един от войниците, които ни пазеха в камиона.

Камионите обикаляха из еврейския квартал, където живеехме, и само от време на време спираха, за да натоварят още хора. След това наистина ни откараха в парк, в Пратера. Изблъскаха ни от камионите и ни караха да тичаме, да клякаме и ставаме, а почти всички бяхме стари и изнемощели. Когато падахме от изтощение, войниците ни ритяха по слабините. През цялото време държах Паулина за ръка.

– Пощадете поне сестра ми, сляпа е – казах на войниците.

– Сляпа ли? – смееха се те. – Та това е добра възможност за още по-интересно забавление.

Блъснаха я да върви сама, с ръце, вързани отзад, за да не може да опипва нищо пред себе си.

И Паулина вървеше, докато се удари в едно дърво и се свлече на земята. Отидох до нея, клекнах и се заех да почистя лицето й от пръстта и от кръвта, която течеше от челото. Войниците се смееха безгрижно, с грозния смях на наслада от чуждата болка. След това ни отведоха в края на парка, строиха ни и насочиха пушки срещу нас.

– Обърнете се – казаха.

Ние се обърнахме гърбом.

– А сега бягайте в домовете си, ако искате да оживеете – извика някой от войниците и стотици старчески нозе се затичаха.

Търчахме, падахме, ставахме, а зад себе си чувахме безгрижния смях на войниците, грозния смях на наслада от чуждата болка.

Роза, Паулина, Мария и аз прекарахме вечерта в мълчание. Паулина трепереше – може би не толкова от страх за собствения си живот, колкото от мисълта, че никога повече няма да види онова най-близко същество, което е излязло от утробата ѝ. Децата на Роза и Мария бяха мъртви, а единствен знак от моето семейство, което така и не създадох, бе една избеляла кървава следа на стената до моето легло. Казват, че от този свят по-трудно си отиват онези, които оставят потомство – смъртта разделя живота, който са получили, от живота, който са създали. Паулина седеше в ъгъла на стаята и трепереше, предчувствайки това разделяне.

На другия ден отидох при Зигмунд. Беше петък следобед – време, което той прекарваше в ритуално почистване на антикварните вещи в кабинета си. Искан да му разкажа какво преживяхме Паулина и аз предния следобед, а той ми показа изрезка от вестник.

– Погледни какво е написал Томас Ман.

– Мария и Паулина все повече се страхуват – казах аз.

– Страхуват ли се, от какво? – попита, оставяйки вестникарската изрезка на масата.

– Казват, че и тук ще се случи онова, което е станало в Берлин.

– Онова, което е станало в Берлин...

После взе от масата един антикварен предмет, каменна маймунка, и започна да чисти малката фигурка с четчица.

– Нищо подобно няма да се случи тук.

– Вече се случва. Нападатели влизат по домовете в нашия квартал, бият всеки, когото хванат.

Стотици хора се самоубиха миналата седмица, не издържайки на ужаса. Побеснели нападатели влезли в еврейското сиропиталище, изпочупили прозорците и карали децата да търчат по натрошените стъкла.

– Карали децата да търчат по натрошените стъкла...

Зигмунд продължаваше да почиства с четчицата каменната маймунка.

– Всичко това тук няма да трае дълго.

– Ако няма да трае дълго, защо всеки, който успее да получи изходна виза, напуска страната?

Виждал ли си по улиците онези, които бягат? Напускат домовете си, напускат ги завинаги, взели в една-две чанти само най-нужните вещи, и заминават, за да спасят живота си. Говори се, че и тук ще бъдат отворени лагери на смъртта. Имаш влиятелни приятели и тук, и по света, могат да ти издействат изходни визи за колкото хора пожелаеш. Поискай за цялото семейство. Половината жители на Виена искат такива визи, но не могат да ги получат. Използвай своите приятели, за да заминем оттук.

Зигмунд остави маймунката на масата и взе оттам фигурка на Богородица и започна да почиства голото тяло.

– Чуваш ли ме? – попитах със сух и уморен глас.

Брат ми ме погледна и попита:

– И къде би отишла?

– При дъщерята на Паулина.

– И какво ще прави дъщерята на Паулина с вас, четирите старици, в Ню Йорк?

– Тогава опитай да извадиш изходна виза само за Паулина.

Той гледеше голата Богородица, не бях сигурна, че чува думите ми.

– Чуваш ли ме? Никой не се интересува от Роза, Мария и мен. Но Паулина трябва да бъде при дъщеря си. И дъщеря ѝ има нужда да бъде с майка си. Исква майка ѝ да бъде на сигурно място. Обажда се всеки ден, моли ни да помолим теб да осигуриш изходна виза за майка ѝ. Чуваш ли ме, Зигмунд?

Той остави Богородица на масата.

– Искаш ли да ти прочета само няколко думи от текста на Ман под заглавие „Братът Хитлер“?

Взе изрезката от масата и започна да чете:

– „Колко ли Хитлер трябва да мрази психоанализата? Дискретно усещам, че бесът, с който е тръгнал към Виена, всъщност е насочен към тамошния стар психоаналитик, тъй като той е неговият истински и главен неприятел, философ, който тълкува неврозата, изтъкнат разрушител на заблудите, който добре знае кое какво е и изследва първичната гениалност“.

След това остави текста на масата и каза:

– С колко язвителна ирония Ман е написал това.

– От всичко, което ми прочете, вярно е само „стар психоаналитик“. Казвам ти го без язвителна ирония. А твърдението, че ти си главният неприятел на Хитлер, все едно дали е казано с ирония, звучи като обикновена глупост. Ти знаеш, че причина за окупацията на Австрия е началото на големия поход, замислен от Хитлер, с който иска да завладее света. За да може да унищожи всеки, който не е ариец. Това го знае всеки – и ти, и Ман, та дори и аз, бедната старица.

– Не трябва да се тревожиш. Амбициите на Хитлер не могат да се осъществят. Само за няколко дни Франция и Англия ще го принудят да напусне Австрия, а след това ще претърпи поражение и в Германия. Там ще го пометат самите германци. Подкрепата, която сега му дават, е само временна заблуда от замъгляване на разума.

– Това „замъгляване“ трае вече години.

– Така е – трае години, но ще приключи. Германците сега са водени от тъмни сили, но някъде в тях тлее онзи дух, от чиито корени израснах и аз. Лудостта на този народ не може да трае вечно.

– Ще трае достатъчно дълго – казах.

Брат ми още от детството си се въодушевяваше от германския дух, още тогава посвещавахе нас, неговите сестри, в тази любов. Убеждаваше ни, че немският език единствен може да изрази напълно най-високите полети на човешката мисъл, предаваше ни своята любов към немското изкуство, учеше ни да бъдем горди, че макар и по кръв да сме евреи, които живеят на австрийска земя, все пак принадлежим към немската култура. А сега, след като години наред наблюдаваше как германският дух се разпада и как самите германци газят неговите най-важни плодове, той постоянно повтаряше, като че ли за да убеди себе си, че тази лудост е само временна, а германският дух отново ще победи и ще блесне.

От този ден нататък винаги когато търсехме Зигмунд, ни отговаряха, че не е у дома или че е зает с пациенти, или че не му е добре и не може да ни приеме. Питахме дали ще внесе молби за изходни визи да напуснем Австрия, а дъщеря му Ана, жена му Марта и нейната сестра Мина казваха, че не знаят нищо за това. Измина цял месец, откакто не бяхме виждали брат си. На 6 май, на осемдесет и втория му рожден ден, бях решила да отида при него с Паулина. Взехме малък подарък – книга, която смятахме, че ще му допадне, и тръгнахме към Бертгасе № 19.

Вратата ни отвори Ана.

– Намирате ни заети – каза Ана и отстъпи, за да влезем.

– Заети ли?

– Опаковаме багажа. Изпратихме десетина големи пакета вчера и онзи ден. Остана да подберем някои подаръци, които татко е получавал, и да ги вземем с нас.

– Заминавате ли? – попитах.

– Не веднага, но искаме по-бързо да опаковаме багажа.

В кабинета на брат ми навсякъде бяха разхвърляни сувенири, книги, малки и големи кутии, старинни предмети – всичко, което някога са му подарявали, а той е съхранявал. Зигмунд седеше в големия червен фотьойл по средата на стаята и гледаше предметите, разхвърляни по пода.

Обърна се към нас, само кимна с глава и пак се загледа в безредието. Казах, че сме дошли да му честитим рождения ден. Благодарни и остави нашия подарък на масата до себе си.

– Както виждаш, заминаваме. За Лондон.

– Бих могла да ви помогна в опаковането – отвърнах аз.

Ана каза, че ще ми подава вещите, които трябва да се изхвърлят, да ги поставям в кутията с ненужните неща, а тя ще поставя избраните предмети в кутии, които после ще изпратят по пощата в Лондон. Паулина остана права край стената.

– Тази табакера? – попита Ана, обръщайки се към баща си, и му показа сребърна кутия с няколко инкрустирани зелени камъчета.

– Това е подарък от майка ти, ще я вземем.

Ана постави табакерата в картонената кутия до себе си.

– А това домино от слонова кост? – попита Ана.

Зигмунд помисли миг-два, а после каза:

– Не се сещам от кого е. Изхвърли го.

Ана ми подаде доминото и аз го пуснах в кутията до мен, където вече бяха натрупани книги, сувенири, дреболии, които трябваше да бъдат изхвърлени.

– Това? – попита Ана и взе една книга, поднасяйки я към очите на Зигмунд.

– Тази Библия е подарък от дядо ти Якоб за моя трийсет и пети рожден ден. Ще я вземем.

Ана каза, че вече са се уморили, работейки още от сутринта, и иска малко да си отдъхне.

Отиде до трапезарията, за да се раздвижи и да пие вода.

– Значи, все пак си поискал изходни визи, за да напуснете Австрия – казах на брат ми.

– Поисках – отвърна той.

– Убеждаваше ме, че не е необходимо да се бяга.

– Това не е бягство, а временно напускане.

– Кога заминавате?

– Марта, Ана и аз в началото на юни.

– А останалите? – попитах. Брат ми мълчеше. – Кога заминаваме Паулина, Мария, Роза и аз?

– Вие няма да идвате.

– Няма ли?

– Не е необходимо. Аз отивам не защото сам исках това, а защото някои мои приятели, дипломати от Англия и Франция, са ходатайствали пред тукашните служби да ми издадат изходна виза.

– И?

Можеше да продължи фарса – да каже, че някой чуждестранен дипломат е издействал да пуснат него, жена му и децата, а той самият не е можел да направи нищо, за да спаси и други хора. Можеше да изиграе подобен фарс, но това не бе негов жанр.